

ONSTRAN MEJA MOJEGA JEZIKA – O PRESEGANJU JEZIKOVNIH MEJ IN PREMIKANJU MISELNIH OKVIROV

VIDA JESENŠEK

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Maribor, Slovenija.

E-pošta: vida.jesensek@um.si

Povzetek Jezik je od nekdaj prepoznavan kot dejavnik, ki odločilno vpliva na človekovo spoznavanje in razumevanje samega sebe, sveta in družbe, v katero je vpet. Med filozofe, ki z razmisleki o vlogi jezika v človekovem razmerju do sebe in drugega izstopajo, sodi Ludwig Joseph Johann Wittgenstein, ki je jezik postavil v izhodišče človekovega mišljenja, spoznavanja in doživljanja sveta. Njegovo razumevanje spoznavne vloge jezika je v prispevku osvetljeno z vidikov jezikovnega izobraževanja in načrtovanja ter jezikovne politike v Sloveniji in večjezični ter večkulturni Evropi.

Ključne besede:

Ludwig
Wittgenstein,
jezik in
mišljenje,
spoznavna
vloga
jezika,
večjezičnost,
jezikovna
politika

BEYOND THE LIMITS OF MY LANGUAGE – ON TRANSCENDING LANGUAGE BOUNDARIES AND PUSHING THE BOUNDARIES OF THOUGHT

VIDA JESENŠEK

University of Maribor, Faculty of Arts, Maribor, Slovenia.

E-mail: vida.jesensek@um.si

Abstract Language has long been recognised as a determining factor in a person's knowledge and understanding of him/herself, the world and the society in which s/he is embedded. Among the philosophers who stand out for their reflections on the role of language in a person's relationship to him/herself and to others is Ludwig Joseph Johann Wittgenstein. Wittgenstein made language the starting point of a person's thinking, cognition and experience of the world. In this paper, his understanding of the cognitive role of language is presented from the perspective of language education, language planning and language policy in Slovenia, as well in multilingual and multicultural Europe.

Keywords:

Ludwig
Wittgenstein,
language and
thought,
the cognitive
role
of language,
multilingualism,
language
policy

1 Jezik, človek in svet¹

Jezik je od nekdaj prepoznavan kot dejavnik, ki odločilno vpliva na človekovo spoznavanje in razumevanje samega sebe, sveta in družbe, v katero je vpet. V teh ozirih ga proučujejo različne vede; jezikoslovje, antropologija, sociologija, filozofija, psihologija, pedagogika se ukvarjajo z njegovo spoznavno, sporazumevalno in družbeno namembnostjo. Med filozofe, ki z razmisleki o vlogi jezika v človekovem razmerju do sebe, drugega in okolja izstopajo, nedvomno sodi samosvoj in vpliven mislec, logik in inženir avstrijskega rodu Ludwig Joseph Johann Wittgenstein (1889–1951),² ki je jezik postavil v izhodišče človekovega mišljenja, spoznavanja in doživljanja sveta ter s tem tudi v središče filozofije. O filozofskih problemih bi po Wittgensteinu namreč morali vedno razmišljati tudi kot o problemih jezikovnega izražanja, kajti človek svet doživlja in spoznava pod vplivom svojega jezika.

Običajna vsakdanja govorica nakazuje odnos med jezikom, mišljenjem in svetom: »Česar ne moremo misliti, tega ne moremo misliti; torej tudi ne moremo *reči*, česar ne moremo misliti« (Wittgenstein 1976: teza 5.61, 133). Jezik zrcali svet, stvarnost; je okvir, skozi katerega svet mislimo in spoznavamo; doseg in obseg našega mišljenja sta torej omejena z obzorjem našega jezika: »Da je svet *moj* svet, se kaže v tem, da pomenijo meje jezika (tistega jezika, ki ga razumem samo jaz) meje *mojega* sveta« (Wittgenstein 1976: 133; teza 5.62); »Sam sem sebi svet« (Wittgenstein 1976: 133; teza 5.63). Iz teh filozofskih pogledov na razmerja med jezikom in mišljenjem izhaja pri nas najbrž najbolj znan in razširjen Wittgensteinov izrek o jeziku: »*Meje mojega jezika pomenijo meje mojega sveta*« (Wittgenstein 1976: 131; teza 5.6), ki pa ni enoznačno razjasnjen. Ali se razsežnost jezika pri Wittgensteinu nanaša le na vsakokratni jezik posameznika ali pa tudi na splošno človekovo jezikovno zmožnost? Ne glede na eno in/ali drugo možnost interpretacije Wittgensteinove rabe izraza *jezik* se ob tem poraja nemalo vprašanj, recimo: Ali drži, da lahko zaznamo in dojamemo le to, kar lahko poimenujemo? Smo omejeni že s tem, ko govorimo določen (materni) jezik? Ali lahko z učenjem in rabo drugega/tujega jezika premikamo meje mišljenja, spoznavanja in dojemanja sveta? Če to drži, kako jih premikamo in kaj natančno te meje pomenijo? Če jezik razumemo kot okvir za mišljenje in merilo za spoznavanje sveta, z rabo več jezikov ta svet brez dvoma širimo. Tako Wittgensteinova misel o

¹ Prispevek je nastal v okviru projekta *Slovenščina na dlani* (JR-ESS-PROŽNE OBLIKE UČENJA), ki ga sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada.

² Wittgensteinova babica po materini strani Marie Kalmus (1825–1911) izhaja iz sevniške družine Stallner.

jeziku nakazuje njegovo dvojno moč: jezik odslikava družbeno resničnost in jo hkrati (so)oblikuje in osmišlja. Vse, kar je onstran jezika, je potemtakem brez smisla; česar ne znamo poimenovati, o tem tudi ne moremo razmišljati; predstavljivo in izrekljivo sovpadata; jezik/jeziki so ključ do sveta. Način, kako ljudje doživljajo svet, je vedno pod vplivom jezika, ki ga govorijo in pišejo.

Na Slovenskem je izrek *Meje mojega jezika pomenijo/so meje mojega sveta* razširjen predvsem z ozirom na sporazumevalno vlogo jezika. Jezik je sredstvo sporazumevanja in znanje več jezikov pomembno širi možnosti za sporazumevanje z drugimi, z drugače govorečimi. Tako Wittgensteinov izrek pogosto nastopa kot izraz spodbude, ko govorimo o koristnosti in neizogibnosti učenja tujih jezikov. Živimo v času, ko sta družbena večjezičnost in osebna raznojezičnost pomembni, celo nujni lastnosti družbe in posameznika v njej. Splošna globalizacija in naraščajoče migracije spreminjajo jezikovno podobo posameznih geografskih, kulturnih, nacionalnih, etničnih območij; tradicionalno predstavo o načelni oziroma prevladujoči jezikovni homogenosti posameznih regij izpodrivata jezikovna raznovrstnost in s tem tudi kulturna raznolikost. Spremembe terjajo ustrezen odziv v izobraževanju in jezikovni politiki, s tem pa postaja razmislek o razmerju med človekovim dojetjem sveta in jeziki, s katerimi spoznava svet, se povezuje z drugimi in deluje v družbi, ponovno aktualen. Z ozirom na Wittgensteinove misli o jeziku so izhodišča naslednja:

- besede uokvirjajo pogled na svet in mišljenje,
- besede niso le nevtralni označevalci predmetnosti ali idej; so nosilke pomenov, vpetih v družbeno okolje,
- različni jeziki na različne načine uokvirjajo pogled na svet in mišljenje, zato omogočajo različnost v videnju, spoznavanju in razumevanju človeka in družbe.

2 Družbena večjezičnost in osebna raznojezičnost slovenske kulturne krajine nekoč

V zgodovinskem pogledu je bil slovenski jezikovni in kulturni prostor do sredine 19. stoletja najtesneje povezan z drugimi jeziki in kulturami: z jeziki sosedskih geografskih pokrajin, s prevladujočimi in/ali privilegiranimi jeziki laične in cerkvene uprave, z jeziki šolanja. Večina je različne jezike obvladala na različnih stopnjah in

jih uporabljala v različnih vlogah in položajih, zavedali pa so se tudi pomena in funkcionalnosti lastnega jezika. Sobivanje z nemščino in latinščino, na obrobjih slovensko govorečega prostora tudi z italijanščino, madžarščino, hrvaščino je imelo za posledico, da je bilo tedanje družbeno, politično in kulturno življenje prežeto z večjezičnostjo in večkulturnostjo, četudi s pomembnimi statusnimi razlikami med posameznimi jeziki. Govorimo o javni funkcionalni večjezičnosti v pravno-upravnih, izobraževalnih, strokovno-znanstvenih in literarnih ozirih ter glede na izbiro in rabo jezika v konkretnih sporazumevalnih okoliščinah (multilingvizem) in o poljavni osebni raznojezičnosti izobraženstva, kulturnih ustvarjalcev, vendar tudi ostalega prebivalstva (plurilingvizem).³ Večjezičnost in intenziven stik z drugimi jeziki in kulturami sta tako bistveni značilnosti zgodovinskega kulturnega razvoja slovensko govorečega prostora do druge polovice 19. stoletja. Rečemo lahko, da slovenska jezikovno-kulturna identiteta temelji na medjezikovni in medkulturni vpetosti, ki jo je odločilno zaznamovala osebna raznojezičnost v tujini šolanega slovenskega izobraženstva in kulturnih ustvarjalcev.

Težnje po vzpostavitvi nacionalnih držav, temelječih na nacionalnih jezikih so od srede 19. stoletja botrovale spremembam jezikovne podobe slovensko govorečega prostora. Javno in poljavno funkcionalno večjezičnost je zamenjalo stremenje k jezikovnemu (in kulturnemu) poenotenju, tudi poenotenju slovenskega knjižnega jezika (prim. Orožen 1996, M. Jesenšek 2015), po prevladujoči enojezičnosti, v drugi polovici 20. stoletja pa je jezikovno podobo slovenskega prostora pomembno zaznamovala zakonska uveljavitev slovenščine kot edinega učnega jezika v slovenskih šolah na vseh ravneh izobraževanja. Večjezičnost je postopoma postala obrobna, omejena na jezikovno mejna področja oziroma priznane manjšine (regionalna dvojezičnost ob italijanski in madžarski meji), na pragmatične sporazumevalno naravnane jezikovnoizobraževalne vidike (tuji jeziki kot šolski predmeti z raznolikimi statusi in načini izvedbe, izobraževanje prevajalcev) in na ozko funkcionalno usmerjeno rabo, npr. v turizmu in nasploh pri sporazumevanju s tujci (prim. Kalin Golob idr. 2014: 12). Vzporedno je pri nas prišlo do neke vrste družbenega nelagodja ob vprašanju javne večjezičnosti, kar še posebej velja za odnos med slovenščino in nemščino od preloma 19. in 20. stoletja naprej, pa tudi za odnos med slovenščino in nekdanjo srbohrvaščino v obdobju umeščenosti v večnacionalno

---

³ Opažanje znamenitega C. G. Puffa o jezikovni podobi Maribora sredi 19. stoletja velja sicer predvsem za Štajersko, vendar je v veliki meri prenosljivo tudi na Kranjsko: »Življenje v Mariboru je povsem nemško, pa čeprav je na najbližjem podeželju slovensko opredeljeno; skoraj vsi domači Mariborčani obvladajo oba jezika, služabniški sloj navadno že po enem letu, ki ga preživi v mestu« (Puff 1847, cit. po Ferlež 2012: 126). Prim. tudi V. Jesenšek (2019).

in večjezično jugoslovansko državo. Danes je videti, da primerljivega neugodja ob odnosu med slovenščino in angleščino kot vsemogočnem globalnem jeziku predvsem pri mlajših generacijah in v akademskem svetu ni.

Večjezičnost je do konca 19. stoletja na Slovenskem pokrivala tako sporazumevalno kot tudi spoznavno vlogo jezikov, zadnjo predvsem zaradi izobraževanja v tujih učnih jezikih. Po jezikovnem poenotenju in prevladi slovenske enojezičnosti pa je do današnjega časa nedvomno v ospredju praktičnosporazumevalni pomen poznavanja in uporabe tujih/drugih jezikov. Wittgensteinov izrek *Meje mojega jezika so meje mojega sveta* je razumljen v pomenu slovenskega pregovora *Všč jezikov znaš, več veljaš*, ki izraža, da so družbeni ugled, položaj in uspeh odvisni od znanja jezikov.

3 Jezikovna podoba slovenske kulturne krajine danes

Odnos do družbene večjezičnosti in osebne raznojezičnosti je na Slovenskem znova postal aktualnejši po vključitvi v Evropsko unijo leta 2004. Le-ta večjezičnost, jezikovno in kulturno raznolikost ter enakovredno obravnavo vseh svojih uradnih jezikov šteje med temeljna načela in vrednote, na katerih je nastala. Vprašanja o večjezičnosti in statusu posameznih jezikov v javni in poljavni rabi so pri nas predvsem v izobraževanju privedla do obsežnega preučevanja in upravnega urejanja jezikov; nastalo je precejšnje število raziskovalnih projektov, študij in strateških dokumentov jezikovnopolične narave, ki na Slovenskem spodbujajo (ponoven) razvoj večjezičnosti, uveljavljajo pojem večjezičnosti kot večstopenjskega in dinamičnega pojava (različne jezike obvladamo na različnih stopnjah in jih uporabljamo v različnih funkcijah, položajih) in ki poleg tega z načrtno skrbjo za več učenja in poučevanja različnih jezikov poudarjajo razvijanje medkulturnih zmožnosti v jezikovno raznoliki Evropi.

Krovni dokument, ki ureja in standardizira učenje in poučevanje jezikov v Evropi, je *Skupni evropski jezikovni okvir: učenje, poučevanje, ocenjevanje* (SEJO 2011).⁴ Je strukturiran, usklajen in celovit referenčni instrument za vrednotenje in primerjavo ravni jezikovnega znanja in spretnosti ter podpira učenje in poučevanje vseh jezikov. Predstavlja pomemben korak k njihovi enakovrednosti in omogoča evropsko primerljivost jezikovnega izobraževanja. Skrb za njegovo ustreznost in tudi kakovost

⁴ Gre za slovenski prevod pomembnega dokumenta Sveta Evrope z naslovom *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*, ki je prvič izšel 2001.

izhaja iz zavzemanja za to, da bi vsak državljan Evropske unije poleg maternega jezika poznal vsaj še dva druga/tuja jezika. Po teh načelih se ravna tudi najnovejši slovenski jezikovnopolični dokument, in sicer *Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko (2021–2025)*. Pred kratkim (junija 2021) sprejeta *Resolucija* zasleduje splošen cilj, ki je tudi v skladu s strategijo razvoja države Slovenije do 2030: zagotoviti kakovostno jezikovno življenje za vse. Širši okvir slovenske jezikovne politike je jezikovna politika Evropske unije, ki si je kot cilj zadala, da vsak državljan Evropske unije govori vsaj tri jezike – poleg prvega/maternega jezika še dva dodatna jezika, kot tudi politika Sveta Evrope, ki poudarja uresničevanje človekovih pravic, vključevalnost in kakovost jezikovnega izobraževanja, ki so predpogoj za demokratično in mirno Evropo (Resolucija 2021: 7). Dokument je naklonjen smiselni in tudi nujni podpori razvijanju več- oziroma raznojezičnosti na Slovenskem, saj je znanje jezikov opredeljeno kot simbolna in praktična vrednota, ki mora biti dostopna vsakomur:

Prednostna usmeritev jezikovne politike Republike Slovenije je čim boljše poznavanje slovenskega jezika, dosledno zagotavljanje slovenskih imen podjetij ter zavest o posebnem statusu slovenščine kot maternega jezika (posebej na območjih zunaj Republike Slovenije), v skladu s tradicijo pozitivnega vrednotenja znanja različnih tujih jezikov in glede na sodobne potrebe po konkurenčnosti, odprtosti in demokratičnosti Slovenije pa se ob tem upošteva jezikovna raznolikost in spodbuja funkcionalna raznojezičnost. Cilj je, da bi bili govorci in govorke slovenščine jezikovno usposobljeni in ozaveščeni ter da bi dosegli zmožnost učinkovite rabe prvega tujega jezika ter imeli možnost razviti tudi drugi tuji ali dodatni jezik v skladu s potrebami tako na področju splošne kot poklicne rabe. Pri tem naj se utrjuje zavest o položaju slovenščine kot uradnega jezika v Republiki Sloveniji, o tem, da je slovenščina materni jezik večine prebivalstva, pa tudi drugi ali tuji jezik za številne govorke in govorce drugih maternih jezikov, ter o enakovrednosti vseh jezikov. (Resolucija 2021: 12)

Dokument poudarja identitetno in sporočanje vlogo jezika/jezikov, spodbuja pozitivno vrednotenje znanja jezikov in njihovo enakovredno obravnavo; upošteva različnost sporazumevalnih potreb, zagovarja enovite in celostne pristope k jezikovnemu izobraževanju. Upoštevanje jezikovne raznolikosti in spodbujanje funkcionalne raznojezičnosti je torej ena prednostnih usmeritev slovenske jezikovne

politike. Skrb za jezik se ne omejuje le na jezikovne predmete, saj so vsi učitelji prepoznani tudi kot učitelji jezika, ki preko in s pomočjo jezika posredujejo strokovno, jezikovno, kulturno in medkulturno znanje, povezujejo stroke, jezike, kulture in identitete.

Celostna in enovita skrb za jezik v celotnem izobraževanju izvira iz jezikovnopoličnih stališč evropskih odločevalcev, predvsem iz *Priporočil Sveta Evrope o celovitem pristopu k poučevanju in učenju jezikov* (Priporočila 2019). Ta večjezičnost postavljajo v središče vizije prihodnjega evropskega izobraževalnega prostora; izobraževalna in delovna mobilnost, migracije, splošno globalno sodelovanje so značilnosti jutrišnje vse bolj digitalne in mobilne družbe, ki brez dobrega poznavanja jezikov in kultur ni zamisljiva in uresničljiva. Zato sta razvijanje in okrepitev večjezičnosti načelna prioriteta in izziv za posodobitev učenja in poučevanja jezikov. Pomembno vlogo igrajo učni jeziki, tj. materni in drugi jeziki, v katerih poteka izobraževanje na vseh stopnjah, zato se poudarja potreba po njihovem zelo dobrem poznavanju, vključno z razlikovanjem zvrsti in registrov. Iz tega razloga pristojnost in odgovornost za višanje ravni jezikovnih znanj nista več omejeni na jezikovne predmete; razsežnosti učnih jezikov postajajo del kurikula pri vseh učnih predmetih na vseh stopnjah izobraževanja, tudi v univerzitetnem izobraževanju. Omenimo evropski razvojni dokument, ki to področje ureja: *The language dimension in all subjects. A Handbook for curriculum development and teacher training. The Handbook at a Glance* (Beacco idr. 2015), v slovenskem prevodu in skrajšani verziji izdan leta 2017 z naslovom *Razsežnost učnega jezika pri vseh predmetih. Kratak priročnik za razvoj kurikula in usposabljanje učiteljev* (Beacco idr. 2017). Govori o pomenu jezika pri vseh učnih predmetih, o spodbujanju kakovosti in enakosti v izobraževanju, ki je odločilno pogojena s pogledi na jezik ter o usposabljanju učiteljev za razvoj in uveljavitev primerne jezikovne komunikacije pri vseh učnih vsebinah (predmetih). Ob splošni ugotovitvi, da so učni dosežki pomembno odvisni od jezikovnih zmožnosti, navaja razloge in argumente za »razvoj jezika za poučevanje in učenje predmetov« in poudarja »ključno vlogo jezika pri učenju in razumevanju snovi predmeta« (Beacco idr. 2017: 5). Razvoj jezika za poučevanje in učenje predmetov razume kot razvoj t. i. akademske jezikovne kompetence, pojmovnosti, ki jo na Slovenskem sicer pokriva že zdavnaj ustaljeno funkcijskozvrstno razlikovanje. Izpostavljena so spoznavno- in pragmatičnofunkcijska merila jezikovne zvrstnosti, kamor se z vidika izobraževanja in ob upoštevanju govornega položaja uvrščata strokovna in znanstvena funkcijska jezikovna zvrst oz. znanstveni in sporočanjsko-vplivajnski govor (prim. Skubic 1995;

podobno že Kunst Gnamuš 1992; nazadnje o jezikovni zvrstnosti v izobraževanju med drugim Vogel 2018 in Petek 2018). Medtem ko znanstveni govor v ospredje postavlja spoznavno (kognitivno) funkcijo jezika, je strokovni govor predvsem sporočanje-vplivane narave (Skubic 1995). Obe vrsti govora sta vezani na določene besedilne vrste z lastnimi jezikovnimi in besedilnimi posebnostmi, ki jih je z vidikov govornih položajev v izobraževanju treba upoštevati.⁵ Dokument med ključnimi izrazi, ki povzemajo njegovo osnovno idejo, navaja »kognitivno-jezikovno funkcijo« in s tem nakazuje tesen odnos med spoznavanjem (kognicijo) in jezikom.⁶ Primerljive zamisli glede razvijanja strokovnega in znanstvenega jezika pri šolskih predmetih najdemo sicer že v zadnji verziji *Bele knjige o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*, prim. »Razvijanje splošne sporazumevalne zmožnosti /.../ nadgradimo z razvijanjem strokovne pismenosti učencev na posameznih predmetnih oz. disciplinarnih področjih« (Krek in Metljak 2011: 35).

Kljub pozitivnim premikom v prizadevanju za ustrezno vrednotenje in učenje/poučevanje jezikov, razvidnih iz strateško-usmerjevalnih dokumentov, je praksa tujejezikovnega izobraževanja v Sloveniji še vedno neusklajena in kaže na pomanjkanje enotnih usmeritev na ravni države in posameznih regij. V zadnjem desetletju se veliko govori o zgodnjem učenju tujih jezikov; iščejo se rešitve za smiselno in produktivno uvajanje tujih jezikov in posledično za medkulturno ozaveščanje v predšolski dobi in prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju v osnovni šoli, prim. med drugim Lipavic Oštir in Jazbec (2010). Poudarjena je težnja po razumevanju večjezičnosti kot funkcionalni večjezičnosti, torej po uporabi več jezikov glede na funkcije v vsakdanjem življenju, zato razvoj večjezičnosti, ki se naj začne v zgodnji otroški dobi, pomeni pridobivanje različnih spretnosti v več jezikih.

Ne glede na izrecno poudarjanje jezikovne večfunkcionalnosti se pomembnost večjezičnosti v večini (evropskih in slovenskih) jezikovnopolitičnih dokumentov v prvi vrsti veže na družbene cilje, kot so učinkovita delovna in študijska mobilnost, gospodarsko sodelovanje, zaposljivost, konkurenčnost in uspešnost na tujih trgih, aktivno državljanstvo, medkulturno razumevanje, odprtost in spoštovanje drugače

⁵ O besedilnih vrstah in njihovem razumevanju v slovenskem prostoru prim. Krajnc Ivič (2018).

⁶ Žal je treba ugotoviti, da je slovenski prevod tega dokumenta slogovno manj primeren, mestoma tudi neobičajen in po nepotrebnem »inovativen« (prim. rabo izraza *črkovanje* v pomenu 'pravopis', pod vplivom angl. *spelling*), predvsem pa terminološko vprašljiv (prim. uvajanje izraza *akademska jezikovna kompetenca* v pomenu 'znanstveni jezik' oz. 'strokovni jezik', pod vplivom angleščine). Spregled ustaljene pojmovnosti in pripadajoče slovenske terminologije glede jezikovne zvrstnosti in besednovrstnosti kaže na specifičen odnos slovenskih jezikovnih načrtovalcev (odločevalcev) do jezikoslovja kot stroke, ki se z jezikom primarno ukvarja.

govorečih. Primarno je razvijanje sporazumevalnih zmožnosti v več jezikih, spoznavna funkcija jezika pa je redko neposredno ubesedena. Skriva se v ohlapnejših formulacijah: jezikovna znanja so pomembna za doseganje družbe znanja, jeziki igrajo ključno vlogo pri učenju in razumevanju snovi predmeta, širijo obzorja, predstavljajo dodatno dimenzijo pri osebnem razvoju, dodatni jeziki spodbujajo h kompleksnejšemu razmišljanju in imajo pozitiven učinek na učenje nasploh.

4 Jezikovna podoba slovenske kulturne krajine jutri

Potreb jutrišnje družbe ne poznamo natančno, prihodnost je negotova in spremenljiva, zato je naloga izobraževanja usposabljanje za delovanje v tovrstnih okvirih. Gotovo je zmožnost sporazumevanja in medsebojnega sodelovanja ena izmed najpomembnejših osebnostnih lastnosti, potrebnih za delovanje v razmerah negotovosti, vendar je jezik v prvi vrsti odločilen pri pridobivanju (strokovnih) znanj, pri njihovem osmišljanju, predvsem pa pri njihovem razumevanju. Spretnosti, kot so razumevanje prebranega ali slišanege, kritično mišljenje, reševanje problemov, analitične spretnosti, ustvarjalnost so rezultat učinkovanja spoznavne funkcije jezika in hkrati pogoj za vse oblike in načine sporazumevalnih spretnosti. Po Wittgensteinu: meje jezika so meje mojega sveta; česar ne zmorem izreči, tega ne zmorem misliti. Stremljenje po funkcionalni večjezičnosti je torej stremljenje po širših okvirih razmišljanja in je hkrati bistvo tudi pri nas aktualnega konstruktivističnega pristopa k učenju in poučevanju, ki zasleduje razvoj višjih kognitivnih funkcij: kako spoznavamo in razumevamo svet, kako prihajamo do znanja, kakšna je narava znanja in čemu znanje služi (Marentič Požarnik 2008).

Skrb za kakovost celovitega jezikovnega izobraževanja (materni/prvi jezik, učni jeziki, tuji/drugi jeziki), povezovanje znanj in spretnosti (medpredmetno povezovanje), ozaveščanje za pretočnost jezikov v sodobnih vedno bolj večjezičnih družbah, izgradnja učinkovitega sistema vseživljenjskega jezikovnega izobraževanja sodijo med poglobitve vidike razvoja smiselne in učinkovite večjezičnosti v prihodnosti. K njegovi uspešnosti bodo poleg ustreznega izobraževanja in usposabljanja učiteljev pripomogli novi načini učenja jezikov, predvsem taki, ki bodo znali izkoriščati možnosti digitalnih tehnologij in z njimi povezanih kakovostnih e-učnih okolij, kot je npr. interaktivno učno e-okolje *Slovenščina na dlani*, ki predstavlja odlično izhodišče za smiselno nadgradnjo s primerljivimi tujejezikovnimi vsebinami. Z odprtimi pristopi k jezikovnemu izobraževanju, tj. s preseganjem mej jezikovnih

učnih predmetov in z višjimi zahtevnostnimi in kakovostnimi standardi bi bilo omogočeno tudi boljše uveljavljanje spoznavne funkcije jezika in s tem delovanje na višjih kognitivnih stopnjah (reševanje problemov, kritično mišljenje, ustvarjalnost).

Večja ozaveščenost o spoznavnih razsežnostih jezikov bi bila na Slovenskem v neizmerno korist tudi v akademskem oz. univerzitetnem okolju. Sedanje nekritično uvajanje angleščine kot tujega učnega jezika in malodane edinega jezika merodajnih znanstvenih objav, ne da bi ob tem zahtevali tudi njegovo zelo dobro poznavanje, neizogibno krni kognitivno zahtevnost in niža kakovost izobraževanja in usposabljanja na terciarni stopnji. Rešitev je v intenzivnem razvijanju večjezičnosti v znanosti, ki v enaki meri kot tuje/druge jezike upošteva materni/prvi jezik. Po Wittgensteinu: jezik je pogoj, orodje in okvir za mišljenje.

Literatura

- Janez KREK in Mira METLJAK (ur.), 2011: *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. 2. izdaja. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Jean-Claude BEACCO idr., 2017: *Razsežnost učnega jezika pri vseh predmetih. Kratek priručnik za razvoj kurikula in usposabljanje učiteljev*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Jerneja FERLEŽ (ur.), 2012: *Nemci in Maribor: stoletje preobratov: 1846–1946*. 1. izdaja. Maribor: Umetniški kabinet Primož Premzl.
- Marko JESENŠEK, 2015: *Poglavja iz zgodovine vzhodnoštajerskega jezika*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta. (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 110.)
- Vida JESENŠEK, 2019: Nemščina v Mariboru: preplet kulturnozgodovinskih in jezikovnih danosti. *Slovenski jezik in njegovi sosede*. Ur. Matej Šekli in Lidija Rezoničnik. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije. 178–185.
- Monika KALIN GOLOB idr., 2014: *Jezikovna politika in jeziki visokega šolstva v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.
- Mira KRAJNC IVIČ, 2018: Besedilne vrste v slovenskem jezikoslovju. *Jezik in slovstvo* 63/2–3, 75–86.
- Olga KUNST GNAMUŠ, 1992: *Sporazumevanje in spoznavanje jezika*. Ljubljana: DZS.
- Alja LIPAVIC OŠTIR in Saša JAZBEC (ur.), 2010: *Pot v večjezičnost – zgodnje učenje tujih jezikov v 1. VIO osnovne šole*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Barica MARENTIČ POŽARNIK, 2008: Konstruktivizem na poti od teorije spoznanja do vplivov na pedagoško razmišljanje, raziskovanje in učno prakso. *Sodobna pedagogika* 59/4, 28–51; 59/4, 1–16.
- Martina OROŽEN, 1996: *Oblikovanje enotnega slovenskega knjižnega jezika v 19. stoletju*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Priporočila Sveta Evrope o celovitem pristopu k poučevanju in učenju jezikov*, 2019. Dostop 10. 6. 2021 na [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H0605\(02\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H0605(02)&from=EN)
- Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025*. Dostop 10. 6. 2021 na <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MK/Slovenski-jezik/ReNPJP-2021-2025/Resolucija-o-nacionalnem-programu-za-jezikovno-politiko-20212025.pdf>

- SEJO: *Skupni evropski jezikovni okvir. učenje, poučevanje, ocenjevanje*. Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport, Urad za razvoj šolstva, 2011.
- Tomaž PETEK, 2018: Socialne in funkcijske zvrsti v slovenskem jezikoslovju. *Jezikoslovni zapiski* 24/2, 55–67.
- Rudolf Gustav PUFF, 1847: *Marburg in Steiermark, seine Umgebung, Bewohner und Geschichte*. Graz: Andr. Leykam'schen Erben.
- Andrej E. SKUBIC, 1995: Klasifikacija funkcijske zvrstnosti in pragmatična definicija funkcije. *Jezik in slovstvo* 40/5, 155–168.
- Svet Evropske unije, 2018: *Priporočilo Sveta z dne 22. maja 2018 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje (C 189)*. Dostop 10. 6. 2021 na [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=SL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=SL)
- Jerca VOGEL, 2018: Zavest dijakov o jezikovni zvrstnosti in vlogah knjižnega jezika. *Slavia Centralis* 11/2, 74–92.
- Ludwig WITTGENSTEIN, 1976: *Logično filozofski traktat*. Prevedel in sklepno besedo napisal Frane Jerman. Ljubljana: Mladinska knjiga.